

Mindent szabad nekem, de nem minden használ
(1Kor 6, 12a)
Törvények és jogszabályok
Tudósítás az Egyházi Könyvtárak Egyesülése szakmai napjáról

A könyvtárosokat és a könyvtárakat érintő jogszabályokról szervezett szakmai napot 2019. február 19-én az Egyházi Könyvtárak Egyesülése a Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskola Dísztermében.

A rendezvényre közel 90 egyházi és nem egyházi könyvtáros jelentkezett – többen meghatódva jártak-keltek egykori alma materük, az ELTE BTK folyosóin, termeiben.

A szervezők szokott módon szentírási idézetet választottak főcímné, az első korintusi levél 6. fejezet 12. versének első felét: *Mindent szabad nekem, de nem minden használ*. A címválasztással kapcsolatban az elnök köszöntőjében és bevezetőjében az ún. Békés-Dalos Újszövetségnek az adott fejezetre vonatkozó magyarázatát idézte: *A keresztény szabadságnak csak a bűn szab határt, de cselekedeteinkben tekintettel kell lennünk a magunk és embertársaink javára*. Elmondta, hogy úgy gondolta: a szentírási rész „rímel” Madách Imre *Az ember tragédiája* című művének hatodik színében a Péter apostol szájába adott szavakkal: *Legyen hát célod: Istennek dicsőség, /Magadnak munka. Az egyén szabad / Érvényre hozni mind, mi benne van. /Csak egy parancs kötvén le: szeretet*. Ha szeretettel lennénk egymás iránt, nem lenne szükség törvényekre, de mert a felebaráti szeretet parancsát nem tudja, vagy nem akarja mindenki maradéktalanul megtartani, a kisebb-nagyobb közösségeknek szüksége van előírásokra, melyek a határaikat is kijelölik, korlátoznak, ám a jogaikat is szabályozzák, bizonyos szabadságot is biztosítanak.

A témaválasztással kapcsolatban az elnök arról is beszélt, hogy az idén 25. születésnapját ünneplő Egyházi Könyvtárak Egyesülése mindig a szakmaiság élénkítését szorgalmazta a rendszerváltozás után újjáéledő egyházi könyvtárak körében, melyek sajátos csoportot alkotnak a könyvtári rendszeren belül. Az első és legfontosabb feladat az 1990-es években az identitás tudatosítása volt: az egyházi könyvtárak nem archívumok (levéltárak) és nem múzeumok, ha teremkönyvtárral bírnak is, hanem könyvtárak. Ha azonban könyvtárnak tartják magukat, akkor érvényesek rájuk mindazok a törvények, melyek a könyvtárakat szabályozzák.

Az előadók között az elnök örömmel üdvözölte az egyházi könyvtárosok körében első alkalommal vendégül látott *Sörény Edinát*, az EMMI Könyvtári és Levéltári Főosztályának vezetőjét. A főosztályvezető asszony a 2018 augusztusában felállt főosztály működéséről, feladatairól és terveiről szólt első előadóként. *Az ágazati irányítás könyvtári és levéltári feladatai* című előadásában elmondta, hogy véleménye szerint napjainkban, a tudás és kreativitás évszázadában a könyvtár egyféle *brandet* jelent, mely állandó jellemzőkkel bír, de a változó világ, változó környezet hatására folyamatos megújulásra képes. A 21. századi könyvtáros naponta új kihívásokkal találja magát szembe, hiszen a folyamatosan fejlődő információtechnológiai környezetben megváltoztak és állandóan fejlődnek a könyvtárhasználói igények, az olvasási és információkeresési szokások. A könyvtárak a társadalmi szerepvállalás erősödése következtében a szolgáltatások egyénre szabott és közösséget formáló fejlesztésével *befogadó* helyek, ugyanakkor *tudástámogató* és *információs* helyek is. Ez utóbbi szerepet minden korban vállalta a könyvtár, de egészen mást jelentett ez akár csak a 19. században és ma, az infokommunikáció korában. A könyvtárak érzékenyen követve a társadalmi, informatikai, telematikai változásokat folyamatosan *megújuló* helyek is, mégpedig a változások sodrába beállva a digitális kompetenciák és az információs műveltség *fejlesztő* helyei is. A könyvtárosok sokat dolgoznak, de ezt az emberek nem látják, szükséges lenne a

kommunikáció javítása, a könyvtáros szakma és a könyvtár mint intézmény értékelése, és helyes megítélése érdekében. Az ágazati irányítás könyvtári feladatai közül a főosztályvezető asszony a könyvtári rendszer megújítását és működtetését jelölte meg. Ennek elemei: a stratégiai célok meghatározása, a terület stratégiájának kidolgozása a 2019–2023 időszakra vonatkozóan, az országos projektek (ODR, MOKKA, MOKKA-R) tartalmi megújítása, az Országos Könyvtári Platform (OKP) létrehozása, a jogszabályi környezet gondozása, Könyvtári Szakértői Bizottság és egyéb bizottságok (ODR, MOKKA, minőségügy) felállítása. Elodázhatatlan feladat a bérek rendezése, az előmeneteli rendszer kidolgozása, és ezzel összefüggésben a könyvtárosképzés átalakítása, a továbbképzés megújítása. Részletesen szólt a felsőoktatási és szakkönyvtárakkal kapcsolatos fejlesztési elképzelésekről. Ezek: stratégiaalkotás, a tudománytámogatás erősítése intézményi szinten, és a tanulási előmenetel támogatása személyre szabott, folyamatosan megújuló digitális szolgáltatásokkal, az Open Science kérdéseinek hazai szabályozása, a tanulási környezet átalakítása, az online tartalmak és adatbázisok elérhetőségének bővítése. A nemzeti könyvtár feladatai (Országos Könyvtári Rendszer, Országos Könyvtári Digitalizálási Stratégia, névtér program, archiváló raktár stb.) közül az egyházi könyvtárakat is érintő, a digitalizálással összefüggő Fehér Könyvet emelte ki, mellyel módszertani útmutatót kívánnak kézbe adni a könyvtárosok és a levéltárosok számára, de vonatkozna a múzeumokra és kiterjedne az audiovizuális területekre is.

Kenyéri Katalin, könyvtári jogi szakértő a *Szabályok a muzeális könyvtári dokumentumokról* című előadásában először az 1997. évi CXL. törvénynek a muzeális dokumentumokra és főként azok archiválására vonatkozó 60/A-60/B. §-ára hívta fel a figyelmet, mely 2015-ben változott, és 2016. január 1-je óta kötelezően érvényes. A törvényben a könyvtári dokumentumokra vonatkozó szabályok, melyek a nyilvántartásra, feltárássra, rendelkezésre bocsátásra, archiválásra terjednek ki, kötelezőek a muzeális dokumentumokra is. A fenti feladatok szempontjait a könyvtár fenntartója által jóváhagyott gyűjtőköri szabályzatban kell rögzíteni. A törvény kimondja, hogy a könyvtárnak nemzeti vagyongként kell nyilvántartania és archiválnia az állományába tartozó muzeális könyvtári dokumentumokat, melyek nem vonhatók ki a gyűjteményből. Két esetben lehet ettől eltérni, ha *vis maior* következett be, vagy ha a dokumentum tartalmát tekintve nem tartozik az adott könyvtár gyűjtőkörébe, ezért egy másik könyvtárnak adja át az intézmény, archiválási céllal. Ha nem talál olyan könyvtárat, aki ezt vállalja, neki kell megőriznie. A muzeális könyvtári dokumentumok kezelésével és nyilvántartásával kapcsolatos szabályokról szóló 22/2005. (VII. 18.) NKÖM rendeletről szólva az előadó elmondta, hogy a muzeális könyvtári dokumentumok körének meghatározása nem változott. Fontos azonban, hogy a könyvtárnak ezekről külön nyilvántartást kell vezetnie, mely az egyedi nyilvántartású dokumentumokra vonatkozó adatokon felül az egyes példányok részletes leírását, valamint a dokumentum muzeális jellemzőit is tartalmazza. A nyilvántartási adatokat a lelőhely megjelölésével együtt be kell jelenteni az Országos Széchényi Könyvtárnak. A továbbiakban az előadó az 1999. évi LXXVI. törvényről, a szerzői jogi szabályokról szólt. Elmondta, hogy a szerzői jogi szempontokat akkor kell figyelembe venni, ha a dokumentum védett művet tartalmaz. A védelmi idő általános szabályként 70 év, de a törvény ettől eltérő utasításokat is tartalmaz. A szerzői jogi védelem alá eső, vagy árva művek felhasználásával kapcsolatban felhívta a figyelmet, hogy a helyben használat, kölcsönzés, könyvtárközi kölcsönzés, másolatkészítés stb. szabályozott, egy részük ingyenes, más szolgáltatásuk költségtérítéses, a díjakat azonban a törvény nem határozza meg. Végül az előadó a közadatok újra hasznosításáról rendelkező 2012. évi LXIII. törvényről szólt, és felhívta a figyelmet arra, hogy a muzeális könyvtári dokumentumok az egyházi könyvtárak különleges értékei. Megőrzésük, védelmük, ugyanakkor megismerhetővé tételük nagyon fontos, szép szakmai feladat, melyhez jó munkát kívánt.

Farkas Gábor Farkas, az OSZK Régi Nyomtatványok Tára vezetője, a muzeális könyvtári dokumentumok nyilvántartása (MKDNY) koordinátoraként a nyilvántartással

kapcsolatban a jogi háttér és a szakmai szempontok egyensúlyáról beszélt. A muzeális dokumentumok számbavétele óriási munka, nagyon szerteágazó feladatokkal, csak összefogással lehetséges. Éppen ezért öröm volt hallani a dicséretet, miszerint 52, sejtésünk szerint az összes muzeális anyagot is őrző egyházi könyvtár készségesen vett részt a munkában, és a kiküldött körlevélre egy egyházi könyvtár, az Evangélikus Országos Könyvtár válaszolt először és leghamarabb, egy óra elteltével. A MKDNY célja a régi nyomtatványok megőrzése, szolgáltatása az emlékezet és az utókor számára, valamint az állományvédelem. Az előadó érintőlegesen beszélt az 1997-es CXL. a muzeális intézményekről, nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről szóló törvény vonatkozó helyeiről. Ezután a kulturális örökség védelméről rendelkező 2001. LXIV. törvényről szólt, mely megfogalmazza, hogy miket tekinthetünk kulturális javaknak, s hogy az ilyen kincsekkel bíró tulajdonosnak milyen kötelezettségei vannak. Támpontokat ad a kiviteli engedélyekről az országból, és foglalkozik az eltűnt kulturális javak felkutatásával is. Majd az előadó a 2001. LXXX. törvényt ismertette, ami a védetté nyilvánítást, a külföldre szállítás feltételeit és az eltűnt műtárgyak felkutatására tett kísérletet szabályozza, és a jogellenesen kivitt kulturális javak visszaszolgáltatásáról is rendelkezik. Utána a muzeális könyvtári dokumentumok kezeléséről és nyilvántartásáról szóló 22/2005. (VII. 18.) NKÖM rendeletről beszélt. Végül a 30/2014. (IV. 10.) EMMI rendeletet ismertette, mely a nemzeti könyvtár kiemelt feladataként jelöli meg a muzeális könyvtári dokumentumok országos nyilvántartásának működtetését, az abban részt vevő könyvtárak tevékenységének koordinálását. A következőkben a KDNY és a MOKKA-R kritériumairól szólva vizsgálta ezek kapcsolatát. Elmondta, hogy a cél egy hármas rendszer, melynek elemei: Magyar Nemzeti Bibliográfia (MNB), egy integrált rendszer (IKR) és Digitális Kincstár (DK) létrehozása és üzemeltetése, melyek között és más adatbázisok között pl. Fragmenta codicum, Tabula Hungariae, kívánatos lenne az átjárhatóság. Ezután bemutatta a MKDNY nyitólapját, a Bibliotheca Vetus Hungariae-t. Elmondta, hogy az első muzeális dokumentumok nyilvántartására irányuló felmérés 2003-ban volt. A mostani, 2018-ban induló felmérésben a legkülönbözőbb könyvtártípusok vettek részt, köztük az egyháziak is. A könyvtárakkal való levelezésből kiderült, hogy a könyvtárosok milyen segítséget várnának a feltárásban, digitalizálásban, állományvédelemben, de pályázásban is. A muzeális anyaggal foglalkozó kollégák igen fontosnak érzik a kapcsolattartást a régikönyves szakemberekkel, műhelyekkel. A felmérés során sok érdekes és fontos művelődéstörténeti adat bukkant elő. A 2018-ban indult felmérés során több könyvtárat sikerült megszólítani és több könyvtár küldött adatokat, mint 2003-ban. A most készülő adatbázisban 65 %-kal több dokumentumról van adat. Az előadó végül a MKDNY ütemtervéről szólt. Az országos felmérést 2019 nyarán szeretnék befejezni. 2019 őszén tervezik a problémák összegzését, a hiányos adatok pótlását, a rosszul értelmezett adatok revideálását. 2019 végén szükséges lenne egy státusz feltételeinek megteremtése, egy 8 fős klasszika filológusból, művelődés-, irodalom- és művészettörténészből álló, latin, ógörög, angol, német, francia és olasz nyelvi kompetenciákkal bíró „gyorsreagálású” egység koordinálására. Ezen kívül fontos lenne különböző informatikai és digitalizáló eszközök beszerzése, és egy informatív kétnyelvű honlap létrehozása. További feladatok 2019 és 2023 között: a legértékesebb állomány (kódexek, magyar nyelvemlékek, ősnymtatványok, antikvák, régi magyar könyvek) – arányait tekintve 5% – hiánytalan felvitele az átmeneti adatbázisba, majd ennek betöltése az Országos Könyvtári Rendszerbe. Folyamatos feladat a digitalizálással, értékbecsléssel, állományvédelemmel kapcsolatos szakmai tanácsadás megszervezése és biztosítása.

Tószegi Zsuzsanna címzetes egyetemi docens, ELTE BTK témavezető *A GDPR és az egyházi könyvtárak – jó gyakorlatok, további tennivalók* címet adta előadásának. Elsőként az egyházi könyvtárakat vette számba, a nyilvánosakat és a nem nyilvánosakat egyaránt, és jelezte, az adatvédelmi törvény minden könyvtárra kötelezően érvényes. Magáról a törvényről a szakmai napot szervezők kérésének megfelelően nem beszélt, inkább az adatvédelmi (GDPR)

és a 2011. évi CXII. az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról rendelkező törvényekből adódó kötelezettségekről, feladatokról szolt. Annyit mégis megemlített, hogy ki minősül adatkezelőnek. Mint kiderült, a sajátos fenntartóval bíró egyházi könyvtárakban nagyobb felelősség járul a fenntartó intézményre, de a könyvtárosnak is vannak az adatkezeléssel kapcsolatos feladatai. Az adatkezelés alapelveit a következőképpen határozta meg: tisztességesség, jogszerűség, átláthatóság, célhoz kötöttség, adattakarékosság, korlátozott idejű tárolhatóság, pontosság, naprakészség, biztonság, elszámoltathatóság. Az előadásra készülve átnézte az egyházi könyvtárak honlapjait, melyek között jó gyakorlatokat, hiányosságokat, tipikus hibákat egyaránt talált. Az elemzés során megállapította, hogy adatkezelési tájékoztató kevés honlapon olvasható. Ahol sütiket használnak, ezekről is kötelező a tájékoztatás. Tapasztalata szerint a könyvtárhasználati szabályzatok sok helyen régiek, nincsenek megfelelően az érvényes jogszabályoknak. Az adatvédelem szempontjából a legtöbb szabályzatban gond volt a beiratkozáskor elkérhető személyes adatokkal – a legtöbb helyen olyan adatokat is kérnek, melyeket a GDPR törvény nem enged meg. További hiba volt, hogy sok honlap nem frissül, egyetlen szó sem olvasható rajta az adatvédelemről, nincs feltüntetve a honlap üzemeltetőjének neve, nem beszélve az adatvédelmi tisztviselőről. Ugyanez a helyzet az online katalógusokkal, a közösségi oldalakkal, hírlevelekkel: nincsenek szabályozva, ahogy az online kapcsolattartás sem. Jó példaként emelte ki a következő egyházi könyvtárakat: a Veszprémi Érseki Hittudományi Főiskola Könyvtára, a Debreceni Református Hittudományi Egyetem Maróthi György Könyvtára, a Gál Ferenc Főiskola Könyvtára Szegeden, és az Országos Rabbiképző Zsidó Egyetem Könyvtára Budapesten. Végül a további tennivalókról beszélt, gyakorlati tanácsokat adva. Ezek: a könyvtárhasználati szabályzatok megfeleltetése a törvényi előírásoknak, a meglévő nyilvántartások felülvizsgálata: adattisztítás, adattörlés, az adatvédelmi tájékoztatók pótlása, adatvédelmi tisztviselő kinevezése, az integrált könyvtári rendszer, honlap, közösségi oldal fejlesztője, üzemeltetője megnevezése. Az előadás végén két megjelenés előtt álló írására hívta fel a figyelmet: *Az Európai Unió Általános adatvédelmi rendelete (GDPR) – Alapfogalmak, alapelvek, és Az Európai Unió Általános adatvédelmi rendelete (GDPR) – A könyvtárak adatkezelői szerepköre* című cikkek a Könyvtári Figyelő 2019/ 1. és 2. számában fognak megjelenni. Az előadást egy idézettel zárta: „*Amikor a civilizáció új eszközei mind arra szolgálnak, hogy áttetszővé alázzanak minden embert, lehet, hogy semmi nem lehet fontosabb, mint az, hogy megőrizzük valahogy az arcunkat, a személyességet, a személyiséget a jövőnek.*”ⁱ

Hangodi Ágnes, a Könyvtári Intézet Oktatási és Humánerőforrás-fejlesztési Osztálya munkatársa *A Könyvtári Intézet tanfolyami kínálata az új továbbképzési rendeletek tükrében* című előadásában először a továbbképzéssel kapcsolatos jogszabályokat tekintette át. (Ezek az 1997. évi CXL. törvény, az 1/2000. (I. 14.) NKÖM rendelet, a 32/2017. (XII. 12.) EMMI rendelet, a 378/2017. (XII. 11.) Korm. rendelet, és a 39/2017. (XII. 29.) EMMI rendelet.) Elmondta, hogy a szakképzési és továbbképzési tanfolyamok akkreditálása és szervezése alapvetően a Könyvtári Intézet feladata. 2018-ban megújult, korszerű oktatótermekben 55 alkalommal 924 fő vett részt különböző továbbképzéseken, 149 segédkönyvtáros vizsgázott sikeresen. A Könyvtári Intézet 2018 végén, 2019 elején egy online kérdőíves felmérést végzett el a nyilvános könyvtárak körében, mely a következő négy félév igényeinek felmérésére irányult. A kérdőívet a nyilvános könyvtárak 43%-a (312 intézmény) töltötte ki, ebből 17 egyházi könyvtár. A nyilvános egyházi könyvtárak száma 31. A jelenléti tanfolyam mellett nagy arányban szavaztak a könyvtárosok az online és a blended (kontakt és e-learning) tanfolyami formára. Az előadó elmondta, hogy a továbbképzések között a leghangsúlyosabbak a vezetési és a szakértői ismeretek, illetve a minőségirányítás. Újdonságok a konstruktív konfliktuskezelés, a coaching szemlélet, a teljesítménymérés, a digitális kompetenciák, az elektronikus tananyagfejlesztés, a gyerekkönyvtárosi ismeretek, a webarchiválás, a műszaki és természettudományos tájékoztatás, a tudományometriai és statisztikai adatbázis-használat, a

fogyatékkal élők könyvtári ellátása, a zeneirodalom csúcspontjai témájú továbbképzések. További tervben és akkreditálás alatt vannak a következők: a GDPR szabályainak megfelelő adatkezelés, marketing és rendezvényszervezés, a könyvtár társadalmi szerepe, az online tanulás módszertana.

A szakmai nap büféebéddel zárult, ahol kisebb-nagyobb csoportokban folyt tovább az eszmecsere a délelőtt elhangzottokról, illetve lehetőség nyílt a kötetlen együttlétre, találkozásra, barátkozásra.

Az Egyházi Könyvtárak Egyesülése sok támogató, dicsérő levelet kapott a programmal, a szervezéssel és a vendéglátással kapcsolatban.

Köszönet az előadóknak a felkészült szereplésért, a Sapientia Könyvtára munkatársainak Török Beáta vezetésével a vendéglátásért és Kövécs Ildikónak, az Egyházi Könyvtárak Egyesülése titkárának a szervezésért.

Jegyzet

¹ Majtényi László: Az információs szabadságok: adatvédelem és a közérdekű adatok nyilvánossága. Budapest: Complex, 2006. 41. p.

Ásványi Ilona